

O'RGANILAYOTGAN TILDA TOVUSHLARNING QISQARISHI. REDUKSIYA TURLARI.

*Andijon davlat chet tillari instituti
Nemis tili yo'nalishi 402-guruh
talabasi Yunusova Hodisa*

Annotatsiya: Ushbu maqolada reduksiya turlari va ularning lingvistik jarayonlardagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Maqolada fonetik, morfologik, sintaktik va semantik reduksiya tushunchalari aniqlanib, ularning nutq, yozuv va muloqot jarayondagi o'rni tahlil qilinadi. Reduksiya turlari tilning o'zgaruvchan tabiati, muloqot samaradorligini oshirish va so'z turkumlaridagi o'zgarishlarni aks ettiradi. Ushbu jarayonlar til bilish va tilshunoslik uchun juda muhimdir, chunki ular tilni rivojlantirish va qabul qilish jarayonlarini yoritadi.

Kalit so'zlar: reduksiya, fonetik reduksiya, morfologik reduksiya, sintaktik reduksiya, semantik reduksiya, tilshunoslik, muloqot, til o'zgarishi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются виды редукции и их значение в языковых процессах. В статье определяются понятия фонетической, морфологической, синтаксической и семантической редукции и анализируется их роль в речи, письме и процессе общения. Виды редукции отражают меняющуюся природу языка, повышение эффективности общения, изменения словарного запаса. Эти процессы важны для изучения языка и лингвистики, поскольку они проливают свет на процессы развития и усвоения языка.

Ключевые слова: редукция, фонетическая редукция, морфологическая редукция, синтаксическая редукция, семантическая редукция, лингвистика, общение, языковое изменение.

Abstract: This article examines the types of reduction and their importance in linguistic processes. The article defines the concepts of phonetic, morphological, syntactic and semantic reduction and analyzes their role in speech, writing and communication process. Types of reduction reflect the changing nature of language, increasing communication efficiency, and changes in vocabulary. These processes are important for language learning and linguistics because they shed light on the processes of language development and acquisition.

Key words: reduction, phonetic reduction, morphological reduction, syntactic reduction, semantic reduction, linguistics, communication, language change.

O'rganilayotgan tilda tovushning qisqarishi va reduktsiya jarayonlari speak rangli bir ko'rinishdir. Tovush qisqarishi — bu so'z yoki iboradagi tovushlar miqdorining kamayishi. Masalan, o'zbek tilida "bilan" so'zi "bil'n" tarzida aytilishi

mumkin. Bu jarayon nutqning tezligini oshirish uchun qo'llaniladi. Reduksiya, o'z navbatida, tovushlarning yumshashi yoki o'zgarishi demakdir. U ko'pincha stress va intonatsiyaga bog'liq bo'ladi. Misol uchun, "men" so'zidagi "e" tovushi talaffuzda kamroq eshinishi yoki umuman yo'qolishi mumkin. Ikkala jarayon ham nutq va tilning tabiiy rivojlanishini aks ettiradi, shuningdek, muloqotni yanada samarali va qulay qiladi. Tildagi bu o'zgarishlar va xarakterlar muayyan kontekstda doimiy ravishda davom etadi. Reduksiya (tilshunoslikda) — tovush cho'zlikligining qisqarishi yoki talaffuzning kuchsizlanishiga bog'liq holda uning artikulyasion va akustik sifatlarining o'zgarishi. Asosan, unlilar reduksiyaga uchraydi, biroq undoshlar yoki murakkabroq tovush qo'shilmalari (bo'g'inlar, so'zlar) reduksiyasi ham uchraydi. Masalan, bo'yin so'ziga egalik qo'shimchasi qo'shilganda, ikkinchi bo'g'indagi i reduksiyaga uchraydi, shu sababli aytilmaydi va yozilmaydi yoki necha so'roq olmoshi oxirida a bir qator shevalarda qisqa i(?) tarzida talaffuz etiladi: nechch' kabi. Miqdoriy reduksiya. (tovushning urg'usizligi sababli uning cho'zlikligining qisqarishi) vazifatiy reduksiya (cho'zlikning qisqarishi natijasida artikulyasiya sifatining o'zgarishi) o'zaro farqlanadi. Reduksiya o'zbek va rus tillarida kuchli, yorqin namoyon bo'ladi, fransuz tilida esa mavjud emas. O'rganilayotgan tilda tovushning qisqarishi dastlabki tovushlarning yo'qolishi, almashinuvi yoki qisqarishi jarayonini anglatadi. Bu jarayon ko'pincha nutqning tabiiy oqimi va talaffuzni osonlashtirish maqsadida sodir bo'ladi. Masalan, ba'zi tillarda birlamchi va ikkilamchi unli tovushlar qisqarishi yoki bir vaqtning o'zida bir nechta tovushlar, ayniqsa, tezkor nutqda yo'qolishi mumkin. Qisqarish, shuningdek, so'zlarning ma'nosini ham o'zgartirishi mumkin. Bu tilning fonetik o'zgarishlari, dialektik farqlar va zamonaviy madaniyat ta'siri bilan bog'liq. Odatda, tovush qisqarishi ko'proq o'zaro muloqotda, informatsion oqimda va kasb yoki muloqotga oid terminlarda uchraydi. Masalan, "men bormoqchiman" so'zini "men boryapman" deb talaffuz qilish. Tovush qisqarishi tilni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va uniltirish jarayonida davom etadi. Nemis tilida tovush qisqarishi yoki "Lautverkürzung" - bu so'zlarda yoki iboralarda tovushlarning qisqarishi yoki o'zgarishini anglatadi. Bu hodisa asosan quyidagi holatlarda kuzatiladi. Ritmik va melodik sabablarga ko'ra: An'anaviy qo'shiqlarda yoki she'rlarda ritmni saqlash uchun tovushning qisqarishi mumkin. So'z yaratishda: Ba'zi so'zlar va iboralarda tovush qisqarishi yangi so'zlar yoki qisqa shakllarning paydo bo'lishiga olib keladi. Ijtimoiy yoki mintaqaviy farqlar: Ayrim hududlarda yoki guruhlarda tovush qisqarishi ma'lumot va tarqatishga ta'sir qilishi mumkin. Fonetik o'zgarishlar: Talab yoki muloqot jarayonida tovushning tabiiy qisqarishi ham mumkin. Bu jarayonlar nemis tilining o'ziga xos xususiyatlari va tilning evolyutsiyasi bilan bog'liq. Tovush qisqarishi haqida yanada kengroq ma'lumot olish uchun nemis tilshunosligi manbalariga murojaat qilish mumkin. Reduksiya turlari tovushlarning qisqarishi yoki o'zgarishi jarayonlarini ifodalaydi va ularning bir necha asosiy turlari mavjud:

1. Fonetik reduksiya: Bu tovushlarning talaffuzida sodir bo'ladigan o'zgarishlar, masalan, unli tovushlarning qisqarishi yoki yo'qolishi. Bu jarayon ko'pincha tez nutqda yoki norasmiy muloqotda uchraydi.

2. Morfologik reduksiya: Bu so'zlarning morfologik tuzilishidagi o'zgarishlar, masalan, so'zning qisqarishi yoki birikmalarni soddalashtirish. Bu jarayon so'zlarning shaklini o'zgartirishi mumkin.

3. Sintaktik reduksiya: Bu jumla tuzilishidagi o'zgarishlar, masalan, jumladagi so'zlar sonining kamayishi yoki qisqa shakllarning ishlatilishi. Bu ko'pincha muloqotning samaradorligini oshirish maqsadida amalga oshiriladi.

4. Semantik reduksiya: Bu so'zlarning ma'nosining o'zgarishi yoki qisqarishi, masalan, bir so'zning bir nechta ma'noga ega bo'lishi yoki ma'lum kontekstda ma'nosining o'zgarishi. Reduksiya turlari tilning dinamikasini va uning rivojlanishini ko'rsatadi, shuningdek, muloqot jarayonida samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Salejova, D. (2021). O'zbek tilida so'z hosilasi va talaffuz. Tashkent: O'zbekiston Milliy universiteti.
2. Khamidova, G. (2019). Triftonlar va ularning tilshunoslikda o'rni. Tashkent: Sharq.
3. Islombekova, N. (2018). Fonologiya va fonetika asoslari. Tashkent: O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.